

Dinko Aračić

ENCIKLIKA *TUTTI FRATELLI*: PAPIN SAN O SVEOPĆEM BRATSTVU?

Na obljetnicu preminuća sv. Franje Asiškoga, 3. listopada 2020., papa Franjo u Asizu je potpisao okružnicu *Fratelli tutti. Svi smo braća. O bratstvu i društvenom prijateljstvu*. Nakon pet godina javio se trećom enciklikom kojom poziva sve ljude dobre volje da se zauzmu za više bratstva među ljudima, neovisno o njihovoj kulturi, vjeri i etničkoj pripadnosti: san o sveopćem bratstvu?

257
Služba Božja 2121.

SANJATI ZAJEDNO

Enciklika se sastoji od uvoda, osam poglavlja i dodatka s molitvama. Nadahnut idejom sv. Franje Asiškoga, a potaknut od velikoga kairskog imama Al-Tayyeba, u uvodu (FT 1–8) Papa ističe da tom okružnicom želi pružiti „skroman prilog za razmišljanje“ (FT 6) o sveopćem bratstvu i društvenom prijateljstvu. Kao jedinstveno čovječanstvo i djeca ove iste zemlje potrebno je da zajednički sanjamo o pravdi i miru u svijetu, o bratstvu i prijateljstvu među svim ljudima (FT 8).

PAPINA TUŽALJKA

Prvo poglavlje (FT 9–55) neka je vrsta Papine tužaljke nad negativnim pojavama koje priječe razvoj sveopćeg bratstva i razumijevanja među ljudima. Čovječanstvo postaje sve više razdjeljeno, urušavaju se snovi o jedinstvu u Europi i Latinskoj Americi. Društvena osjetljivost gubi se, duh bratstva iščezava, a ponovno se bude „tvrdoglavi, pretjerani, bijesni i agresivni nacionalizmi“ i novi „oblici egoizma“ (FT 11). Gospodarstvo provodi kulturni uzorak, koji ujedinjuje svijet, a ljude i narode dijeli. U „globalizaciji“ svijeta postajemo „susjedi, ali ne i braća“ (FT 12). „Gubitak povijesne svijesti“, neograničeni konzumizam i „besadržajni individualizam“ čine da važne teme kao „demokracija, sloboda, pravda, jedinstvo“ bivaju „manipulirane i iskrivljene“, čak do bes-

mislenosti (FT 14). Bez zajedničkoga programa za sve, dijelovi čovječanstva bivaju žrtvovani za dobrobit „privilegirane skupine“. Drastičnim riječima Papa povlači liniju od uništene hrane do ljudi s kojima se postupa kao s „otpadom“ i koji „bivaju odbačeni“. To povezuje s aktualnom epidemijom koja hara svijetom (FT 19).

U svijetu vlada nejednakost prava, nepoštovanje drugoga, novi oblici ropstva i izoliranost. *‘I danas se iza zidina starog grada otvara ponor, zemlja nepoznatog, pustinja. Ono što nije odatle nije pouzdano jer se ne poznaje, nije familijarno, jer ne pripada selu’* (FT 27). Papa kritički gleda na digitalizaciju, koja se drži čarobnim štapićem u politici, gospodarstvu i obrazovanju, kao da bi od nje dolazio jedini spas. Tuži se na raširenu ravnodušnost u društvu, iako je trenutačna pandemija, barem na „određeno vrijeme“ probudila svijest da smo *‘globalna zajednica koja plovi na istom brodu, gdje zlo jednoga šteti svima. Podsjetimo, nitko se ne spašava sam, jedino se zajednički možemo spasiti’* (FT 32). Bog ne prestaje sijati sjeme dobra u čovječanstvo. Stoga svoju jadikovku nad negativnim pojavama u svijetu Papa završava pozivom na nadu, koja *‘je stvarnost duboko ukorijenjena u ljudskom biću bez obzira na konkretne prilike i povijesnu uvjetovanost u kojoj živi... Hodimo u nadi’* (FT 55).

UZOR KULTURE SKRBI

Drugo poglavlje (FT 56–86) biblijska je jezgra i najsnažniji dio okružnice. U obliku propovijedi papa Franjo tumači biblijsku prispodobu o milosrdnom Samarijancu (Lk 10, 25–37), koji je, u njegovim očima, uzor kulture skrbi jednih o drugima, budući da imaju istoga Stvoritelja (FT 58). Kao graditeljica novih odnosa, ljubav ne pita tko je tko ni odakle netko dolazi (FT 62). Prispodoba je za Papu uzor bratskog djelovanja: *‘Ovaj nas tekst poziva da oživimo svoj poziv kao građani svoje zemlje i cijeloga svijeta, kao graditelji nove društvene povezanosti’* (FT 66). Rješenje problema koje je dijagnosticirao u prvom poglavlju sastoji se u tome da nasljedujemo dobrog Samarijanca: *‘Prispodoba nam pokazuje inicijative koje se mogu koristiti za obnovu zajedništva, počevši od muškaraca i žena koji se brinu o krhkostima drugih’* (FT 67). To nije „nauk nestvarnih ideala“ ni „funkcionalnost društvenotičkog morala“, nego poticaj presudan za prevladavanje patnje, siromaštva i osamljenosti. Prispodoba je ujedno usrdan zov za nadilaženje vlastite ravnodušnosti prema drugome i na bratstvo

koje nadilazi kulturne, geografske i vjerske razlike: *‘Više nema razlike između stanovnika Judeje i Samarije, nema ni svećenika ni trgovca, nego postoje dvije vrste ljudi: oni koji se brinu o boli i oni koji se drže podalje; oni koji se saginju kad vide palu osobu i oni koji okreću pogled i ubrzavaju korak... Saginjemo li se da bismo doticali i liječili rane drugih? Saginjemo li se, kako bismo jedni druge nosili na ramenima?... Svaki, koji u ovom trenutku nije razbojnik niti se drži podalje, ili je sam ranjen ili nosi ranjenika na svojim leđima’* (FT 70).

Prema metodi Ignacijevih duhovnih vježbi, Papa intenzivno analizira prisposobu te uprisutnjuje događaj i osobe koje u njoj sudjeluju. Razbojnici su već nestali, Isus ih više ne spominje. *‘Poznajemo ih’*, piše Papa (FT 72), o tome ne treba trošiti riječi. Umjesto toga, pita se što radimo s onim kojega su ostavili razbojnici i usmjerava pogled na one koji ga zaobilaze, na svećenika i levita. *‘To ukazuje na činjenicu da vjera u Boga i njegovo štovanje ne jamče živjeti onako kako Bog želi’* (FT 74). Uostalom, sama ranjena osoba jest ona u kojoj se čovjek može prepoznati: *‘Osjećamo se napuštenima i od naših bespomoćnih, loše opremljenih ustanova, koje ponekad služe interesima nekolicine, iznutra ili izvana’* (FT 76). U prisposobi ljubav prema bližnjemu ne označuje bliskost obitelji, vjeri i domovini, nego osobu kojoj je pomoć najpotrebnija: *‘Da bi mu se približio i bio s njim, [Samarijanac] je prevladao sve kulturne i povijesne prepreke’* (FT 81).

Na kraju Papa potiče na veću osjetljivost prema patnji drugih, pri čemu ne štedi ni kritiku Crkve, kojoj je trebalo puno vremena da ustane protiv „raznih oblika nasilja“. *‘Stoga je važno da kateheza i propovijed na izravniji i jasniji način uključuju društveni osjećaj življenja, bratsku dimenziju duhovnosti, uvjerenje u neotuđivo dostojanstvo svake osobe i motivaciju za ljubav i dobrodošlicu svima’* (FT 86), o čemu više promišlja u sljedećem poglavlju.

KULTURA DOBRODOŠLICE

Treće poglavlje pod naslovom Promišljati i ostvarivati otvoreni svijet predstavlja poziv na „kulturu dobrodošlice“. Papa Franjo ističe važnost ljubavi u zajednici kreposti. Kao i na drugim mjestima, i ovdje se žali na nedostatak ljubavi kod nekih vjernika: *‘Međutim, ima vjernika koji vjeruju da se njihova veličina sastoji u nametanju njihove ideologije drugima, bilo u nasilnoj*

obrani istine bilo u velikom pokazivanju moći' (FT 92). Na prvome je mjestu ljubav, a najveća je opasnost ne ljubiti. Religiozni trijumfalizam koji svoj smisao nalazi, prije svega, u odvajanju od drugih, nespojivi su s vizijom pape Franje. *'Ljubav uključuje puno više od niza dobrotvornih akcija, ... koje proizlaze iz povezanosti koja se okreće prema drugome držeći ga dragocjenim, vrijednim, cijenjenim i lijepim*' (FT 94). Prava ljubav teži za sveopćim zajedništvom (FT 95).

Poziv na *'društveno prijateljstvo*' (FT 99) za papu Franju upravljen je na svjetskom planu prema onima koji su na rubu i koji su izopćeni iz društvu. Međutim, on pritom ne zagovara lažni univerzalizam ni izravnavanje međunarodne jednakosti. Prema njegovu mišljenju, ljubav zahtijeva postupno otvaranje i proširivanje odnosa, ali ne na štetu vlastite kulture. Kod lažnog univerzalizma Papa se pribojava svijeta bez *'raznolikosti njegovih boja, njegove ljepote i, u konačnici, njegove ljudskosti*' (FT 100).

Bratstvo nije posljedica poštovanja pojedinih sloboda i jednakosti, nego dodaje nešto pozitivno slobodi i jednakosti (FT 103). Jednakost se ne postiže tvrdnjom da su sva ljudska bića jednaka, nego svjesnim i pedagoškim njegovanjem bratstva (FT 204). *'Da bismo koračali prema društvenom prijateljstvu i sveopćem bratstvu, potrebno je prepoznati koliko vrijedi ljudsko biće, uvijek i u bilo kojim okolnostima*' (FT 106). Temeljno je pravo da svako ljudsko biće ima pravo živjeti i cjelovito se razvijati. To pravo ne može poreći ni jedna nacija (FT 107).

Nadalje, Papa poziva na solidarnost koja se bori protiv strukturalnih uzroka siromaštva, nejednakosti, nedostatka posla, posjeda i uskraćivanja društvenih i radnih prava (FT 116). Društveno treba ponovno osjećati, misliti i ostvariti, između ostalog i u pogledu društvene obveze privatnog vlasništva. Ukratko se dotiče odgovornosti poduzetništva, da bi se zatim posvetio pravima naroda i ljudskim pravima, koja uključuju ne samo pojedinačna nego i društvena prava (FT 120). Poduzetnička djelatnost treba biti usmjerena na napredak svih. Mir će vladati jedino kad za svakoga budu osigurani posjed, dom i posao (FT 127).

RAZNOLIKOST OBOGAĆUJE SVIJET

Svoj san o sveopćem bratstvu papa Franjo nastavlja i razvija u četvrtom poglavlju (FT 128–153) koje nosi naslov *Srce otvoreno za cijeli svijet*. Tu naglašava zahtjev za „otvorenošću“, ukazujući

na temu koja mu je veoma na srcu: otvorenost prema izbjeglicama, seliocima, migrantima. To je pokazao svojim posjetom migrantima u Lampedusi (2013.) i na granici Meksika i SAD-a (2016.). Činjenica da su sva ljudska bića braća i sestre, obvezuje na zauzimanje novih perspektiva i pronalaženje novih odgovora. San o sveopćem bratstvu počet će se ostvarivati tek ako se živi društveno prijateljstvo i traži moralno dobro te nastoji oko socijalne etike (FT 128). Ovdje Papa ističe prava migranata i dužnost da se prema njima odnosi humano. Iako bi uklanjanje uzroka migracije i za njega bio ideal, stvarnost je, nažalost, drukčija. *'Sve dok u tom smjeru nema stvarnog napretka, naša je dužnost poštovati pravo svakoga da pronade mjesto gdje može zadovoljiti ne jedino svoje osnovne potrebe i potrebe svoje obitelji, nego gdje se u potpunosti može ostvariti kao osoba'* (FT 129).

Svoj program skrbi za migrante sažimlje u četirima glagolima: *'prihvatiti, zaštititi, promicati i integrirati'*. Pomalo apstraktan i principijelan u odnosu na druge zahtjeve, tu Papa spominje neke konkretne mjere za koje drži da su potrebne i nužne: velikodušno i pojednostavnjeno izdavanje viza, uspostava humanitarnih koridora, pružanje pristojna smještaja, jamstvo sigurnosti, mogućnost otvaranja bankovnih računa, sloboda kretanja i mogućnost rada, neograničen pristup osnovnim uslugama itd. (FT 130).

Papa ističe potrebu zajedništva jer se tako otkriva bogatstvo pojedinaca i vrednuje ono što ujedinjuje ljudsku obitelj. Srdačno prihvaćanje migranata i pružanje mogućnosti da se razvijaju pretvara se u dar. Migracija omogućuje kulturno širenje vidika, a time i obogaćivanje. *'Migranti, ako im se pomogne da se integriraju, postaju blagoslov, bogatstvo i novi dar koji poziva društvo da raste'* (FT 135). Za Papu je svaka zdrava kultura otvorena i gostoljubiva (FT 146). Ako pak migracija prožimlje i mijenja neku kulturu, to nije razlog za žaljenje, nego je dio organskog razvoja svijeta.

NAROD I POPULIZAM

Da bi se ostvario san o sveopćoj ljubavi među ljudima, u petom poglavlju (FT 154–197) papa Franjo drži da je potrebna politika koja je u službi zajedničkoga dobra, koja je skrojena po čovjekovoj mjeri i prožeta društvenim dobročinstvom. Takva politika razlikuje se od populizma, koji je ideološki usmjeren na

vlastiti probitak i vladanje (FT 159). Na ovome mjestu Papa detaljnije razmišlja o pojmu populizma i naroda. Čini se da ga pogađa činjenica što ga kritičari opetovano optužuju zbog populizma, u čemu se očituje utjecaj koji je na njega ostavila argentinska „teologija naroda“. Ta teologija preuzima motive „teologije oslobođenja“, ali ne i njezine marksističke interpretativne obrasce poput klasne borbe. Papa Franjo zauzima se za pojam „narod“ i njega nastoji ojačati. Budući da je *‘društvo više od pukog zbroja pojedinaca ... biti dio naroda znači biti dijelom zajedničkog identiteta koji se sastoji od društvenih i kulturnih veza’* (FT 157–158). Za njega je „narod“ više „mitska“ nego „logična“ kategorija, oblik kolektivne narativne zajednice u kojoj se pojedinci okupljaju i zajedno rade na zajedničkoj budućnosti. Njegov „narod“ nije etnički: *Ustvari, kategorija ‘narod’ je otvorena. Živi, dinamični narod s budućnošću je onaj koji ostaje stalno otvoren za nove sinteze prihvaćajući ono što je drukčije* (FT 160).

Papa također kritizira rašireno novo-liberalno uvjerenje da slobodno ekonomsko tržište može sve riješiti. „Diktat finansijskog svijeta“ proturječi ljudskom dostojanstvu (FT 168). Uz pomoć međunarodne vlasti koja mora nadoknaditi „gubitak vlasti nacionalnih država“, moraju se pronaći globalni propisi za obranu ljudskih prava i uklanjanje gladi i bijede (FT 172). U tom surjeću potrebna je *reforma Organizacije Ujedinjenih naroda* i međunarodne ekonomske i finansijske strukture (FT 173). Politički, papa Franjo jasno poziva na snažnu socijalnu državu koja je „prisutna i aktivna“. Ustanove civilnog društva trebale bi osigurati da ne dolaze do izražaja jedino mehanizmi usmjereni na uspjehe. Politika se ne smije podrediti gospodarstvu koje se ne smije podrediti diktatu učinkovitosti (FT 177). Na kraju Papa uprizoruje lik idealna političara koji je „tvorac i graditelj“, osoba koja okuplja i ujedinjuje te puno ljubavi ulaže u svoj posao brinući se za potrebe naroda i pojedinca (FT 188–197).

DIJALOGOM DO KULTURE SUSRETA

U ostvarivanju sna o sveopćem bratstvu i društvenom prijateljstvu potreban je dijalog, sporazum i dogovor. Razmišljajući o tome u šestom poglavlju (FT 198–224), Papa preporučuje društveni dijalog kao put prema novoj kulturi za izgradnju „društvenog prijateljstva“ kroz „sporazum i istinu“. Za njega je dijalog nuždan za približavanje i upoznavanje u zajedničkoj potrazi za

istinom, a svaki dogovor treba se temeljiti na isitni (FT 207). *‘U pluralističkom društvu dijalog je najprikladniji način da se prepoznaju ono što je potrebno tvrditi i poštovati i što nadilazi trenutani pristanak’* (FT 211). Papa sebe vidi povezanim s agnosticima u činjenici da prirodni razum može istraživati „stvarnost“ stvari i dovesti do opće moralne osnove. Ipak, za vjernike je ljudska narav više od nečega ovozemaljskoga, jer je ona „izvor etičkih načela“ i jer ju je „stvorio Bog“ koji „u konačnici daje tim načelima čvrst temelj“ (FT 214). „Život je umjetnost susreta“, pa stoga Papa poziva na kulturu susreta, koja gradi mostove, integrira, obogaćuje i preobrazuje (FT 215).

NIKAD VIŠE RATA, NIKADA VIŠE SMRTNE KAZNE

Sedmo poglavlje (FT 225–270) posvećeno je miru, tj. putovima ponovnog susreta. U istini Papa vidi ključ pravde, mira i očuvanja stvorenoga. Zauzima se za globalizaciju ljubavi, za njegu najmanjih i potrebnih svih vrsta. Ali pritom nipošto nije svjetski entuzijast. On realno uviđa da sukoba ima i može ih iznova biti. Kad je riječ o miru, ne radi se o odricanju od vlastitih prava i interesa. *‘Poštovanje drugih ljudi ne smije dovesti do toga da budu nevjerni sebi zbog navodnog mira u obitelji i društvu’* (FT 240). Ipak, mogućnost i potrebu opraštanja i pomirenja treba istražiti, bez fatalizma. *‘Opraštati ne znači dopustiti da se vlastito dostojanstvo i dostojanstvo drugih i dalje gaze nogama ili da zločinac može i dalje nanositi štetu’* (FT 241). Opraštanje ne znači i „zaboravljanje“ (FT 250). U tom surječju, papa Franjo podsjeća na Shoah (FT 247).

Promišljajući o nanesejoj krivnji i opraštanju papa Franjo navodi tekst hrvatskih biskupa iz g. 1995. u prigodi 50. obljetnice završetka II. svjetskog rata: *„Kad je bilo nepravdi s obje strane, mora se jasno prepoznati da one možda nisu imale jednaku težinu ili ih se ne može uspoređivati. Nasilje koje vrše strukture i državna moć nije na istoj razini kao nasilje pojedinih skupina. U svakom slučaju, ne može se zahtijevati da se spominju jedino nepravedne patnje samo jedne strane. Kao što su poučili hrvatski biskupi ‘svakoj nevinoj žrtvi dugujemo jednako poštovanje. Tu ne može biti ni etničkih, ni konfesionalnih, ni nacionalnih ni političkih razlika’“* (FT 253).

Konačno, Papa se bavi takozvanom *hipotezom pravednog rata*. Za njega, u današnjim uvjetima, rat nikada ne može biti „pravedan“, jer klasični kriteriji vaganja više ne odgovaraju stvar-

nosti (FT 258). Ni nuklearna prijetnja nije dopustiva. Papa zna da se mnogi ne slažu s njegovom ocjenom. Stoga kaže: *Ne će nas uznemiravati činjenica i da nas drže naivnima jer smo se odlučili za mir* (FT 261). Slično tomu, on jasno odbija smrtnu kaznu jer i ubojica ima osobno dostojanstvo koje je neotuđivo (FT 269).

RELIGIJE U SLUŽBI BRATSTVA U SVIJETU

Naposljetku, u osmom poglavlju (FT 271–284) papa Franjo poziva se na međureligijski dijalog i razumijevanje. Različite religije mogu dati dragocjen doprinos izgradnji bratstva među ljudima i promicanju pravde u društvu. Mogućnost sveobuhvatne solidarnosti Papa utemeljuje u zajedničkom vjerovanju u Boga: *Kao vjernici uvjereni smo da bez otvorenosti Ocu svih ljudi ne mogu postojati čvrsti i stalni razlozi za poziv na bratstvo* (FT 272). Uz etičku sferu, govori i o religioznoj dimenziji kako *kao sljedbenici raznih religija znamo da je dobro za naša društva ako u njima učinimo Boga prisutnim* (FT 274). Time je garantiran legitimitet za papu Franju da se vjerski predstavnici mogu i moraju izjašnjavati o političkim pitanjima čak i pod uvjetom odvojenosti Crkve i države. Crkva *ne može i ne smije stajati po strani u izgradnji boljeg svijeta* (FT 276). Ovdje je riječ o kršćanskom identitetu, o *muzici evanđelja, koja mora staviti naše unutarnje biće u vibraciju* (FT 277). Papa to povezuje s misijskim pozivom Crkve, da se „*utjelovljuje u svim krajevima svijeta*“ (FT 278). Nasilje nema temelja u vjerskim uvjerenjima. Papa izbjegava konkretno imenovati džihadizam kao trenutačno glavnu struju nasilja s vjerskim opravdanjem. Govori općenito o „*terorizmu*“, koji instrumentalizira religiju i pogrešno tumači vjerske tekstove (FT 283). U skladu s tim, citira *Dokument o bratstvu svih ljudi za miran suživot u svijetu*, koji je potpisao g. 2019. s velikim imamom Al-Tayyebom u Abu Dhabiju. Tekst završava molitvom Stvoritelju i ekumenskom molitvom kod potpisivanja enciklike na grobu Franje Asiškoga (FT 285–287).

ZAKLJUČNO MIŠLJENJE

Svaka papinska enciklika neka je vrsta violinskog ključa za očitavanje glavnog težišta određenog pontifikata. Papa Franjo ostaje vjeran svom programu: poći na rubove društva, pružiti ruku onima koji su daleko. Iako katolici čine šestinu, a kršćani

četvrtinu svjetskog pučanstva, svojom okružnicom obraća se svim ljudima dobre volje, kako je to već običaj iz vremena pape Ivana XXIII. i njegove *Pacem in terris*. Biskup Rima i ostatka svijeta upravlja poziv svemu čovječanstvu da se zauzme za bratstvo svih ljudi, za ono što je svima zajedničko, za dobrohotnost ne samo prema svojim i onima koji su blizu nego i onima koji su daleko, kako bi u strancu i tuđincu prepoznali brata.

Okružnica *Fratelli tutti* jest duga (ca 180 stranica), duža od prvih dviju, možda i najduža enciklika uopće. Njome Papa tematski zaokružuje svoju misao koju je započeo u prvoj, kad je pisao o odnosu prema Bogu Stvoritelju (*Lumen fidei – Svjetlo vjere*, g. 2013.), a u drugoj o odnosu prema stvorenju (*Laudato si' – Hvaljen budi* g. 2015.) i sada, u trećoj, o međuljudskim odnosima. Iako ne sadržava velikih iznenađenja, nadovezuje se na enciklike Benedikta XVI. *Deus caritas est* (g. 2006.) i *Caritas in veritate* (g. 2009.) u kojima je postavljena ljubav kao temelj i izvor rješenja za svu društvenu djelatnost. I za papu Franju „društvena ljubav“ trebala bi biti temeljni pokretač ljudske politike, usmjerene na zajedničko dobro.

I ovom okružnicom papa Franjo ne prestaje iznenađivati. Neke ugodno, a druge neugodno. Predbacuje mu se da se više brine za tuđe negoli za svoje, da mu je na srcu više dobro svijeta negoli Crkve, da je okružnica više socijalna nego vjerska, da neopravdano kritizira slobodno tržište i moderni svijet komunikacije... Vjeran svomu programu, gospodarskoj i tehnološkoj globalizaciji, Papa suprotstavlja duhovnu i etičku globalizaciju, san o sveopćoj ljubavi među ljudima. San ili utopija? Većina motiva u okružnici poznata je iz prethodnih Papinih spisa, govora i propovijedi: važnost šutnje i slušanja umjesto govora i užurbanosti; vrednovanje vlastite kulturne tradicije; kritika ideološke kolonizacije i logike selekcioniranja ljudi, bilo preko gospodarskog sustava koji zaboravlja najslabije, bilo po sebeljubnu djelovanju koje daje prednost bliskim krugovima i isključuje druge i drukčije.

Čini se da Papa u ovoj okružnici radije bira opominjuće tonove, naoko mračne, katkad optužujuće. Uprizoruje panoramu punu briga za čovječanstvo koje postaje sve razdjeljenije, u kojem duh bratstva iščezava. Povijest pruža dokaze o koraku natrag, umjesto da se po gospodarstvu, tehnologiji, znanosti, kulturi i politici promiče ono što je svima zajedničko. Potrebna je promjena paradigme u načinu življenja, razmišljanja i djelovanja, u svemu što nam je važno i drago. Rijetko se čita tekst koji se napaja

tolikim mnoštvom navoda iz govora i osobnih spisa samoga Pape, njegovih prethodnika i ostalih crkvenih dokumenata, čak i s biskupskih konferencija, među kojima i hrvatske.

Uza sve to, okružnica je prodoran zov, gromak glas za više bratstva i društvenoga prijateljstva, za kulturu susreta i istinskog dijaloga. Treba se nadati da će se taj zov čuti u Crkvi i u društvu, među svim ljudima dobre volje. Kad bi svi ljudi na svijetu uzeli k srcu Papine riječi i savjete, svijet bi bio bolji.

Ponovimo pitanje iz naslova: san ili stvarnost? Može li se Papin poziv na sveopće bratstvo ocijeniti naivnim i nerealnim? Svatko tko tako misli izlaže se opasnosti da sveopće bratstvo među ljudima gurne u područje nepristupačnosti, u utopijsko mjesto, *ou tópos = ne-mjesto*, mjesto kojega nema i koje nije od ovoga svijeta. Po svojoj radikalnosti Papin poziv duboko je u skladu s evanđeljem, u kojem se krije „utopijski suvišak“ koji se ne može lokalizirati. Stalan je podsjetnik da Isusov projekt, zapravo, funkcionira ako se odvažimo zauzeti stav dobrog Samaritanca: prepoznati Krista u svakom čovjeku, napuštenom i zaboravljenom.

Papa sanja da je moguć svijet u kojem se ljudi međusobno prepoznaju kao braća i sestre, da svoje sukobe rješavaju u dijalogu i dogovoru, da potiču na sudjelovanje u izgradnji pravde i mira u svijetu, pomažu slabima na putu razvoja. Svemu svijetu poručuje da njegov zov nije „utopija“ (FT 30), zamišljena zemlja, ni idealno stanje koje se ne može ostvariti. To je san koji zajednički treba sanjati i svaki dan ostvarivati kako bi ljubav i dobrota umreženi podražavali ovu zemlju, zajednički dom svima ljudima, koji imaju jednoga Stvoritelja.

Na kraju enciklike papa Franjo još se jednom prisjeća susreta s velikim imamom Ahmadom Al-Tayyebom i donosi poziv za mir, pravdu i bratstvo koji su zajedno formulirali u 'Dokumentu o bratstvu svih ljudi za miran suživot u svijetu':

Poziv

Bog, Svemogući, nema potrebu da ga itko brani i ne želi da se njegovo ime koristi za teroriziranje ljudi. Stoga želim ponoviti poziv na mir, pravdu i bratstvo koji smo zajedno posložili:

U ime Boga koji je stvorio sva ljudska bića jednakima u pravima, dužnostima i dostojanstvu pozvavši ih da žive zajedno kao braća, da nastanjuju zemlju i pronose njome vrednote dobra, ljubavi i mira.

U ime nevine ljudske duše kojoj je Bog zabranio ubiti, tvrdeći da onaj tko ubije osobu zapravo kao da je ubio cijelo čovječanstvo i tko god je spasi, kao da je spasio cijelo čovječanstvo.

U ime siromašnih, jadnih, potrebitih i marginaliziranih, za koje nam je Bog zapovjedio da im pomožemo, obvezujući time sve ljude, osobito svakog dobrostojećeg i bogatog čovjeka.

U ime siročadi, udovica, izbjeglica i onih koji su prognani iz svojih domova i zemalja, u ime svih žrtava ratova, progona i nepravdi, u ime slabih, onih koji žive u strahu, ratnih zarobljenika i zlostavljanih bilo gdje u svijetu, bez razlike.

U ime naroda koji su izgubili sigurnost, mir i mogućnost zajedničkog života, postajući žrtve razaranja, tragedija i ratova.

U ime *ljudskog bratstva* koje obuhvaća sve ljude, te ih ujedinjuje i čini jednakima.

U ime ovog *bratstva* razorenog politikom ekstremizma i podjela, te sustavima nezasitne zarade i tendencijama ideologija mržnje koje manipuliraju djelovanjem i budućnošću ljudi.

U ime slobode koju je Bog dao svim ljudskim bićima, stvarajući ih slobodnima i razlikujući ih po tom daru od drugih stvorenja.

U ime pravde i milosrđa, temelja napretka i ugaonog kame-
na vjere.

U ime svih ljudi dobre volje prisutnih u svakom kutku zemlje.

U ime Boga i svega navedenoga, prihvaćamo usvajanje kulture dijaloga kao puta, zajedničke suradnje kao kodeksa ponašanja, uzajamnog razumijevanja kao metode i kriterija.

MOLITVA STVORITELJU

Gospodine i Oče čovječanstva, koji si stvorio sva ljudska bića s istim dostojanstvom, ulij u naša srca bratski duh. Ispuni nas vjerom u san o novom susretu, dijalogu, pravdi i miru. Potakni nas na stvaranje zdravijeg društva i vrjednijeg svijeta, bez gladi, bez siromaštva, bez nasilja, bez ratova. Neka se naše srce otvori svim narodima i državama svijeta, kako bismo prepoznali ljepotu i dobrotu koju si u svakome od njih posijao, i mogli stvoriti veze jedinstva, zajedničkih projekata i zajedničkih nada. Amen.

EKUMENSKA KRŠĆANSKA MOLITVA

Bože naš, Trojstvo ljubavi, iz snažnog zajedništva tvoje božanske bliskosti izlij među nas rijeku bratske ljubavi. Daj nam

ljubav koja se pokazala u Isusovim gestama, u njegovoj obitelji iz Nazareta i u prvoj kršćanskoj zajednici. Daj nama kršćanima da živimo evanđelje i da prepoznamo Krista u svakom čovjeku, da ga vidimo razapetog u tjeskobi napuštenih i zaboravljenih ovoga svijeta i uskrslog u svakom bratu koji ustane. Dođi, Duše Sveti! Pokaži nam svoju ljepotu koja se ogleda u svim ljudima na zemlji, da otkrijemo da su svi važni, da su svi nužni, da su to različita lica istog čovječanstva koje Bog voli. Amen.